

KAZIM KARABEKİR EĞİTİM FAKÜLTESİ
Kazım Karabekir Faculty of Education

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ / ATATÜRK UNIVERSITY

KÂZIM KARABEKİR EĞİTİM FAKÜLTESİ DERGİSİ
JOURNAL OF KÂZIM KARABEKİR EDUCATION FACULTY

Araştırma Makalesi

Doi: 10.33418/ataunikkefd.815084

İLKOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ BİLGİLENDİRİCİ METİNLERDE GEÇEN SÖZCÜKLERİN KÖKENLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

**A STUDY ON THE ORIGIN OF WORDS IN THE INFORMATIVE TEXTS IN
PRIMARY SCHOOL TURKISH TEXTBOOKS**

Nuri KARASAKALOĞLU

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe
Eğitimi Bölümü, Aydın, Türkiye

e-posta: nkarasakaloglu@adu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5577-4551

Berker BULUT

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Aydın,
Türkiye

e-posta: berkerbulut@adu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8221-5440

Başvuru Tarihi: 22.10.2020 Yayına Kabul Tarihi: 11.04.2021 Yayınlanma Tarihi: 30.06.2021

Atıf/Citation: Karasakaloğlu, N., & Bulut, B. (2021). İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinlerde geçen sözcüklerin kökenleri bakımından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 292-303. Doi: 10.33418/ataunikkefd.815084

Öz

Türkçemiz uzun süre Arapça ve Farsçanın etkisinde kalmış, son yüzyılda özellikle İngilizce başta olmak üzere batı dillerinin etkisi altına girmiştir. Bu durumdan en çok etkilenen grubun çocuklar olacağı bir gerçektir. Ana dili öğretiminde önemli bir dönem olan ilkököl ve ortaokul ders kitaplarında yer alan metinlerdeki yabancı kökenli sözcükler çocuğun sözcük varlığını etkileyecektir. Bu çalışmada, ilkököl dördüncü sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinlerde geçen sözcüklerin kökenleri bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın modeli, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması olarak tercih edilmiştir. Çalışmada ver toplama tekniği olarak doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından ders kitabı olarak kabul edilen ilkököl dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarındaki zorunlu temalarda yer alan bilgilendirici metinler yazılı materyaller olarak kullanılmıştır. Toplanan verilerin çözümlenmesinde içerik analizinden

Karasakaloğlu, N., & Bulut, B. (2021). İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinlerde geçen sözcüklerin kökenleri bakımından incelenmesi. 292-303.

yararlanılmıştır. Seçilen ilkököl dördüncü sınıf Türkçe ders kitabındaki bilgilendirici metinlerde yer alan sözcükler çözümlenmeye alınmıştır. Yapılan incelemelerin sonucunda bilgilendirici metinlerde geçen sözcüklerin %28,27'sinin yabancı kökenli olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca incelenen metinlerde geçen Arapça, Farsça ve Fransızca kökenli sözcüklerin daha çok olduğu tespit edilmiştir. Temalar açısından inceleme yapıldığında oran olarak yabancı kökenli sözcüklerin daha çok bulunduğu metinlerin Millî Mücadele ve Atatürk temasında, yine oran olarak Türkçe sözcüklerin daha fazla bulunduğu metinlerin ise Erdemler temasında yer aldığı bulunmuştur. Bu sonuçlara göre Türkçe ders kitabında yer alan metinlerdeki sözcük seçiminde daha bilinçli olunması gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bilgilendirici metin, köken, sözcük, Türkçe ders kitabı

Abstract

Turkish, which has been under the influence of Arabic and Persian for a long time, has been under the influence of western languages, especially English, in the last century. It is a fact that the group that will be affected the most by this situation will be children. Foreign words in the texts in primary and secondary school textbooks, which are an important period in mother language teaching, will affect the child's vocabulary. The aim of this research is to investigate the words in informative texts in Turkish textbooks at the fourth grade of primary school in terms of their origins. Accordingly, the research model was chosen as a case study among qualitative research methods. In the study, document analysis method was used as data collection technique. The informative texts included in the compulsory themes in the fourth-grade Turkish textbooks accepted by the Ministry of National Education Board of Education were used as written materials. Content analysis was used to analyze the collected data. The words in the informative texts in the chosen primary school fourth grade Turkish textbook were analyzed. As a result of the examinations, it was determined that 28.27% of the loanwords in the informative texts. As a result of the examinations, it was determined that the ratio of loanwords having 28.27% in informative texts. It was concluded that the loanwords in the analyzed texts are mostly Arabic, Persian and French origin. When examined in terms of themes, it was found that the texts with more loanwords were found in the National Struggle and Atatürk theme, and the texts with more Turkish words were found in the Moralities theme. According to these results, it is thought that it is necessary to be more conscious in choosing the words in the texts in the Turkish textbooks.

Keywords: Informative text, origin, Turkish textbooks, word

GİRİŞ

İnsanoğlu dünyaya geldiği ilk günden itibaren içinde bulunduğu dünyayı tanımak ve ona uyum sağlamak amacıyla çevresiyle etkileşimde bulunur. Bireyin çevresindeki insanlarla, doğayla, hayvanlarla ve hatta kendisi ile kurduğu ilişkilerin sağlıklı olması için etkili bir iletişime ihtiyaç vardır. Etkili bir iletişim için dil becerilerinin etkin bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programında belirtilen genel amaçlar arasında da öğrencilerin hayat boyu işlerine yarayacak dinleme, okuma, konuşma ve yazma dil becerilerini kazanmalarının yanında bu becerileri kullanarak çevresiyle etkili iletişim kurmalarının sağlanması yer almaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2017).

Sınıf içinde etkili bir iletişim sağlanabilmesi için öğretmenler iletilerini öğrencilerin seviyelerine ve isteklerine göre düzenleyip aktarmalıdır (Celep, 2002). Bu anlamda sınıf ortamında, öğretmen-öğrenci arasındaki ileti alışverişinin hangi araçlarla sağlandığı önem taşımaktadır. Öğretmen ile öğrenci arasında iletinin taşınmasında yardımcı olan araçların başında ders kitabı, öğretim materyalleri, öğretmenin sesi ve beden dili hareketleri olduğu belirtilmektedir (Eroğlu, 2010). Buradan yola çıkarak ana dili olarak Türkçe öğretiminde okul ortamında ders kitaplarında yer alan öğrencileri düşünmeye sevk edecek metinler ve etkinlikler aracılığıyla dört temel dil becerisinin dengeli bir şekilde geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Sever, 2011).

Bireyin ailesinden daha çok gözlem ve deneyimle edindiği ana dilinin planlı bir şekilde öğretilmeye başlandığı yer olan okullarda, Türkçe derslerinde kullanılan en önemli materyallerden biri ders kitapları ve bu kitaplarda yer alan metinlerdir. Oğuzkan

(1993) ders kitabını, bir dersin öğretimine yönelik hazırlanmış ve daha önceden belirlenmiş ölçütlere göre düzenlendikten sonra hem öğretmen hem de öğrencilere temel kaynak olarak tanımlamaktadır. Günümüzdeki teknolojik gelişmelere paralel olarak derslerde öğretim materyali anlamında çeşitlilik artmış ve ders kitapları tek bir kaynak olma özelliğini yitirmiştir. Buna karşın Türkçe öğretiminde kullanılan en önemli öğrenme aracının, Türkçenin sözcük varlığını olabildiğince kullanan, çocuğun bilişsel ve sosyal gelişim düzeyine uygun olarak hazırlanmış yazınsal nitelikli metinler olduğu belirtilmektedir (Aslan, 2006). Nitekim öğretim programında, Türkçe derslerinde temel dil becerilerinin kazandırılması amacıyla metinlerden yararlanıldığı aktarılmaktadır (MEB, 2017). Güneş'e (2014) göre metin, bilgi, duygu ve düşüncelerin dil ve anlatım bakımından uygun bir düzende yerleştirildiği yapılardır. Dilsel açıdan metin, birbirini takip eden ve anlamlı bütünler oluşturan cümleler dizisidir (Günay, 2007). Bu bakımdan Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin, öğrenciye dilin kurallarını öğretmesi, söz varlığını geliştirmesi, ana diline karşı farkındalık ve sevgi uyandırması beklenmektedir.

Türkçe öğretiminde kullanılan metinler, şiirleri hariç tutarsak iki ana başlık altında incelenmektedir (Akyol, 2010). Bunlar bilgilendirici ve öyküleyici metin türleridir. Metin yapılarının farklılaşması özellikle ilkökul öğrencilerinin okuduğunu anlama başarılarını etkilediği düşünülmektedir (Diakidoy vd., 2005; Yıldırım vd., 2010). Bilgi verici metinlerin içerdiği bilgilerin daha soyut ve karmaşık bir yapıda olması, içerisinde belli bir alana özgü terim anlamlı sözcüklerin yer alması ve öğrencilerin okul öncesi dönemden bildikleri hikâye edici metinlere ilişkin deneyimlerinin daha fazla olması bu durumu açıklamaktadır. Buradan yola çıkarak ilkökul düzeyinde hazırlanmış Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinlerin öğrenciler tarafından anlaşılabilirliğini artırmak için bilindik ve Türkçe kökenli sözcüklerin seçilmesinin önemli olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Türkçe ders kitapları üzerine yapılan araştırmalarda, ders kitaplarındaki metinlerde yabancı kökenli sözcük kullanımının azımsanmayacak ölçüde olduğu belirtilmektedir (Aslan, 2006; Karababa & Yıldız, 2018; Pehlivan, 2003).

Türkçede yabancı kökenli sözcüklerin yaygınlaşması dil kirlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Kavcar'ın (2002) ortaya attığı bu kavram Türkçenin geleceği için ciddi bir tehlikedir. Kavcar aynı zamanda yabancı dil düşkünlüğü, yabancı sözcük tutkusu ve sözcük ve terim üretimindeki yetersizliği Türkçemizle ilgili başlıca güncel sorunlar olarak görmektedir. Türkçede yabancı kökenli sözcüklerin sayısının giderek artmasının başta gelen sebeplerinden biri yeni bir buluş ithal edildiğinde ona bir isim bulmak yerine yabancı dildeki karşılığı ile kullanılmaya başlanmasıdır. Uzun süre Arapça ve Farsçanın etkisinde kalan Türkçe son yüzyılda özellikle İngilizce başta olmak üzere batı dillerinin etkisi altına girmiştir. Karababa'ya (1993, akt. Karababa & Yıldız, 2018) göre dilimize İngilizceden birçok deyim, terim gibi sözcükler geçmekte ve söz varlığındaki bu yabancılaşma dili hem kavram hem de yapı bakımından etkilemektedir. Bahsi geçen sorunların üstesinden gelebilmek amacıyla Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından yabancı kökenli sözcüklere Türkçe karşılıklar bulmak amacıyla Yabancı Kelimelere Karşılık Bulma Komisyonu oluşturulmuştur. Günümüzde bu komisyon tarafından önerilen yaklaşık 2000 kelime mevcuttur. Farklı zamanlarda farklı çalışma grupları ile gerçekleştirilen çalışmalar TDK tarafından önerilen yabancı sözcüklerin Türkçe karşılıklarının yeterli düzeyde bilinmediğini ve günlük hayatta kullanılmadığını göstermektedir (Akçay, 2013; Şahin, 2020; Uzuner & Aktaş, 2016).

Yukarıda söz edilen sorunlardan en çok etkilenecek grubun çocuklar olacağı bir gerçektir. Özellikle ana dili öğretiminde önemli bir dönem olan ilkökul ve ortaokul çocuklarının söz dağarcıklarına yabancı kökenli sözcüklerin eklenmesi geri dönüşü

olmayan bir sorun teşkil edecektir. Bu dönemde çocuğun gerek eğitim sürecinde gerekse günlük hayatta öğrendiği ve kullandığı yabancı kökenli sözcüklerin yerine ileride Türkçe karşılıklarını kullanma ihtimali oldukça düşüktür. Buradan yola çıkarak çocukların etkin sözcük dağarcığındaki Türkçe sözcüklerin sayısının artması adına öncelikle ailelere, okullarda başta Türkçe olmak üzere öğretmenlere ve ders kitaplarını hazırlayan uzmanlara büyük görevler düşmektedir. Çocukta dil bilinci ve sevgisi oluşturmada Türkçe derslerinde başvuru birincil kaynak olan ders kitaplarının da önemi büyüktür. Ders kitaplarında yer alan metinlerdeki yabancı kökenli sözcüklerin çocuğun sözcük varlığını etkileyeceği bilinmektedir.

Yapılan açıklamalardan hareketle alanyazında temel eğitim düzeyinde Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerdeki sözcüklerin kökenlerini tespit etme çalışmalarının eksikliği göze çarpmaktadır (Aslan, 2006). Bu çalışmaların artmasıyla Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde Türkçe sözcük kullanımına yönelik farkındalık oluşturulacağı ve bu bağlamda ilkokul öğrencilerinin okuduğunu anlama sorunlarının çözümünde daha gerçekçi adımlar atılacağı düşünülmektedir. Bu anlamda alana katkıda bulunmak amacıyla bu araştırmada dil gelişimi bakımından sözcük dağarcığının hızla geliştiği dönem olan ilkokul düzeyindeki Türkçe ders kitapları ve yapı itibari ile yeni sözcük kullanıma açık bilgilendirici metinler üzerinde çalışılmıştır. Buradan yola çıkarak bu araştırmada, ilkokul dördüncü sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinlerde geçen sözcüklerin kökenleri bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda belirlenen problem cümlelerine yanıt aranmıştır:

1. İlkokul dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinlerde kullanılan Türkçe sözcüklerin sayısı ve kullanım sıklığı nedir?

2. İlkokul dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinlerde kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin sayısı ve kullanım sıklığı nedir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

İlkokul dördüncü sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinlerde geçen sözcüklerin kökenleri bakımından incelemeyi amaçlayan bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Glesne'ye (2013) göre durum çalışması; gözlem, görüşme ve doküman toplama yoluyla elde edilen verilerin analiz edilmesini içermektedir. Durum çalışması araştırmalarında genelleştirmeden ziyade durumdan en ayrıntılı şekilde ne anlaşıldığının çalışılması üzerinde durulmaktadır (Denzin & Lincoln, 2011). Bu çalışmada da doküman toplama şeklinde Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinler ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Veri Toplama Tekniği

Veri toplama tekniği olarak bu araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılan olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin belirlenen ölçütlere göre incelenmesidir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Bu çalışmada 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından ders kitabı olarak kabul edilen ilkokul dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarındaki zorunlu temalarda yer alan bilgilendirici metinler yazılı materyaller olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte incelenen ders kitapları, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve

Terbiye Kurulunun internet ortamında tüm kullanıcıların erişimine izin verdiği yayınlarından oluşmaktadır. Bu anlamda ilkökul dördüncü sınıf düzeyinde iki Türkçe ders kitabındaki üç adet zorunlu temada yer alan bilgilendirici metinlerdeki sözcükler kökenleri bakımından incelemeye tabi tutulmuştur. Aşağıdaki tabloda araştırma kapsamında ele alınan yayınevleri ve temalara göre seçilen bilgilendirici metinlere yer verilmiştir.

Tablo 1.

Araştırma Kapsamında İncelenen Bilgilendirici Metinler

Sınıf Düzeyi	Temalar	Yayınevi	Metin Adı
İlkökul Dördüncü Sınıf	Millî Mücadele ve Atatürk	MEB	Çok Kitap Okurdu Vecihi Hürkuş
		Koza	Atatürk'ün Metotlu Çalışması Beni De Tanık Olarak Göster!
		MEB	Atatürk'ün Doğa Sevgisi
	Erdemler	Koza	Size Saygı Duyulmasını İstiyorsanız Dürüst Olun Dostluk
		MEB	Bir Fincan Kahve
	Millî Kültürümüz	Koza	Bayrak ve Vatan Sevgisi
		Koza	Tarihî Eserleri ve Mutfağıyla Ünlü Kentimiz Hatay

Süreç

Veri toplama sürecinde aşağıdaki aşamalara dikkat edilmiştir:

- Öncelikle 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun ders kitabı olarak kabul ettiği ilkökul dördüncü sınıf Türkçe ders kitapları belirlenmiştir.
- Bu kitaplar arasından Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun internet ortamında tüm kullanıcıların erişimine izin verdiği ve yurt genelinde daha çok tercih edilen MEB ve Koza yayınları incelemeye alınmıştır.
- Okuma metinleri bakımından içeriğinde daha çok sözcük barındırması (Karadağ, 2005) sebebi ile ilkökul dördüncü sınıf düzeyi tercih edilmiştir.
- Araştırmanın uygulanabilirliğini artırmak adına iki ders kitabında da yer alan zorunlu temalardaki (Millî Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Millî Kültürümüz) bilgilendirici metinler incelemeye alınmıştır.
- Yapısı itibari ile daha karmaşık ve içeriğinde belli bir alana özgü farklı sözcüklerin yer aldığı bilgilendirici metinler üzerinde çalışılmıştır
- Son olarak ilkökul dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinlerde geçen sözcükler kökenleri bakımından incelenirken yerlerine Türkçe karşılık üretilmesi mümkün olmayan deyimler ve atasözleri, özel adlar ve kurum adları değerlendirmeye alınmamıştır.

Geçerlik, Güvenirlik ve Etik

Sözcüklerin kökenlerini belirlemede kaynak olarak Püsküllüoğlu'nun (2012) Türkçe sözlüğünden yararlanılmıştır. Bunun dışında veri analizinin güvenilirliğini ortaya koymak amacıyla incelemeye alınan 10 metin arasından rastgele bir metin seçilmiş ve iki araştırmacı tarafından çözümlenmiştir. İki araştırmacının çözümlenmeleri arası güvenilirlik Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği ([Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)])

X 100) formülü formül ile hesaplanmıştır. Buna göre araştırmacıların çözümlemeleri arası güvenilirlik %98 olarak hesaplanmıştır. Yıldırım ve Şimşek'in (2011) belirttiği üzere kodlama güvenilirliğinin %70 düzeyinde olması gerektiği düşünüldüğünde bu çalışmadaki veri analizinin güvenilir olduğu söylenebilir. Ayrıca araştırmada herhangi bir canlı ile çalışılmadığı için etik kurul onayı alınmasına gerek duyulmamıştır.

Verilerin Analizi

Toplanan verilerin çözümlenmesinde içerik analizinden yararlanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2011), içerik analizinde verilerin daha derin bir çözümleme işlemine tabi tutulmasıyla birlikte bu verilerin ilişkili temalar çerçevesinde bir araya getirilerek anlaşılabilir biçimde yorumlanması gerektiğini ifade etmektedirler. Bu araştırmada çözümleme birimi olarak “sözcük” seçilmiştir. Seçilen ilkökul dördüncü sınıf Türkçe ders kitabındaki bilgilendirici metinlerde yer alan sözcükler çözümlenmeye alınmıştır. Köken bakımından kategorilendirme işlemi yapılmış ve doğrudan alıntılara yer verilerek sunulmuştur.

BULGULAR

İlkokul dördüncü sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinlerde geçen sözcüklerin kökenleri bakımından incelenmesinin amaçlandığı bu araştırmada içerik analizi sonucu elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 2.

Türkçe Ders Kitaplarındaki Sözcüklerin Kökenleri Bakımından Kullanımı

Köken	f	%
Türkçe	680	71.72
Arapça	183	19.30
Farsça	44	4.64
Fransızca	25	2.63
İtalyanca	7	0.73
Yunanca	6	0.63
İngilizce	2	0.21
Ermenice	1	0.10
Toplam	948	100

Tablo 2’de görüldüğü üzere incelemeye alınan metinlerdeki sözcüklerin yarısından fazlası Türkçedir. Bu bulgu bilgilendirici metinler hazırlanırken öğrencilerin seviyelerine uygun Türkçe kökenli sözcüklerin seçildiğini göstermektedir. Öte yandan tablo incelendiğinde her ne kadar dilimize çok önceden yerleşmiş sözcükler olsa da özellikle Arapça ve Farsça kökenli sözcük kullanımının bir hayli fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun bilgilendirici metinleri anlamlandırabilme konusunda ilkökul öğrencilerine sorun yaşatabileceği düşünülebilir. Bunun dışında bilgilendirici metinlerin içeriğine göre özel terimlerin tercih edilmesi birçok farklı dilden sözcüklerin seçilmesine sebep olmuştur. Bu durum ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin sözcük dağarcığını geliştireceği gibi ana dil bilincinin oluşmasının önünde engel teşkil edebilir.

Araştırma kapsamında incelenen on adet bilgilendirici metinde geçen Türkçe ve yabancı kökenli sözcüklerin yayınevine ve temalara göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.

Bilgilendirici Metinlerdeki Türkçe ve Yabancı Kökenli Sözcüklerin Yayinevine ve Temalara Göre Dağılımı

Temalar	Yayınevi	Metin Adı	Türkçe Sözcük		Yabancı Kökenli Sözcük	
			f	%	f	%
Millî Mücadele ve Atatürk	MEB	Çok Kitap Okurdu	25	60.97	16	39.02
		Vecihi Hürkuş	108	73.46	39	26.53
		Atatürk'ün Metotlu Çalışması	40	70.17	17	29.82
	Koza	Beni De Tanık Olarak Göster!	65	74.71	22	25.28
		Atatürk'ün Doğa Sevgisi	70	79.54	18	20.45
Erdemler	MEB	-				
	Koza	Size Saygı Duyulmasını İstiyorsanız Dürüst Olun	103	80.46	25	20.11
		Dostluk	48	64.86	26	35.13
Millî Kültürümüz	MEB	Bir Fincan Kahve	76	71.02	31	28.97
		Bayrak ve Vatan Sevgisi	52	62.65	31	37.34
	Koza	Tarihî Eserleri ve Mutfağıyla Ünlü Kentimiz Hatay	93	68.38	43	31.61
Toplam			680	71.72	268	28.27

Tablo 3 incelendiğinde bilgilendirici metinlerin içinde oran olarak en az Türkçe sözcük ve en çok yabancı kökenli sözcük barındıran metnin “Çok Kitap Okurdu” metni olduğu görülmektedir. MEB tarafından basılan Türkçe ders kitabındaki Millî Mücadele ve Atatürk temasında yer alan bu metin Atatürk'ün kitap sevgisini konu edinmektedir. Dolayısıyla Atatürk'ün farklı konulardaki kitaplara olan ilgisini aktarırken “*Bu kitaplıkta askerlikten tarihe, dil biliminden uygarlıklara, sosyolojiden psikolojiye, felsefeden ekonomiye kadar birçok kitap bulunmaktadır.*” cümlesinden de anlaşılacağı gibi yabancı kökenli sözcükler tercih edilmiştir.

Tablo 3'te görüldüğü gibi bilgilendirici metinlerin içinde oran olarak en çok Türkçe sözcük ve en az yabancı kökenli sözcük barındıran metnin “Size Saygı Duyulmasını İstiyorsanız Dürüst Olun” metni olduğu anlaşılmaktadır. Koza yayınları tarafından basılan Türkçe ders kitabındaki Erdemler temasında yer alan bu metin kişini kendine karşı dürüst olması gerektiğini konu edinmektedir. İpek Ongun tarafından kaleme alınan bu yazı kısaltılarak metin haline getirilmiştir. Metnin genelinde yazar tarafından günlük konuşma dilinde okuyucuya şu şekilde öğütler verilmektedir: “*Huzurlu ve tutarlı bir insan olmak istiyorsanız, bu konuda da dürüst olun, kafanız ve gönlünüzle inandıklarınızı savunun.*” Buradan da anlaşılacağı üzere yazar dilimize yerleşmiş Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin yanında daha çok Türkçe sözcükler kullanmıştır.

Tablo 3'e bakıldığında temalar açısından oran olarak yabancı kökenli sözcüklerin (%33,93) daha çok bulunduğu metinlerin Millî Mücadele ve Atatürk temasında, yine oran olarak Türkçe sözcüklerin (%74,75) daha çok bulunduğu metinlerin ise Erdemler temasında yer aldığı görülmektedir. Buna göre Millî Mücadele ve Atatürk temasındaki metinlerin ele aldıkları konu bakımından tarihsel içerikte olması; Erdemler temasındaki metinlerin ise gündelik hayat üzerine kurgulanmış olması bu durumu açıklayabilir.

Ayrıca yayınevi açısından incelendiğinde oran olarak Türkçe sözcüklerin (%73,87) daha çok olduğu metinlerin Koza yayınları tarafından basılan Türkçe ders kitabında yer aldığı görülmektedir. MEB tarafından basılan Türkçe ders kitabındaki

incelenen bilgilendirici metinlerde oran olarak yabancı kökenli sözcüklerin (%30,80) daha çok olduğu tespit edilmiştir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, ilkokul dördüncü sınıf düzeyindeki iki farklı yayınevi tarafından basılan Türkçe ders kitaplarındaki zorunlu temalarda yer alan bilgilendirici metinlerde geçen sözcükler kökenleri bakımından incelenmiştir. Yapılan çözümlenmelere göre incelenen sözcüklerin %28,27'sinin yabancı kökenli olduğu bulunmuştur. İlgili literatür incelendiğinde sınıf düzeyi ve ele alınan kitapların niteliğine göre sonuçların farklılaştığı görülmektedir. Aslan (2006) ilköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerdeki sorularda geçen yabancı sözcüklerin varlığını incelediği araştırmasında bu oranı %4,5 olarak hesaplamıştır. Mert'in (2013) yapmış olduğu çalışmada sekizinci sınıf düzeyindeki Türkçe ders ve çalışma kitaplarında yer alan metinler ve etkinliklerdeki sözcüksel görünümünü incelemiş ve çalışmada yabancı sözcük oranını %13 olarak belirlemiştir. Yaman ve Akkaya (2014) ilköğretim ikinci kademe Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki bağlam temelli etkinliklerde bulunan kelimeleri inceledikleri çalışmalarında %51,8 oranında yabancı kökenli sözcük tespit etmişlerdir. Karababa ve Yıldız (2018) beşinci ve altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarında geçen yabancı kökenli sözcükleri inceledikleri araştırmalarında beşinci sınıf düzeyinde %17, altıncı sınıf düzeyinde %23 oranında yabancı kökenli sözcük kullanımı sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmada elde edilen sonuçlarından bir diğeri de bilgilendirici metinlerde geçen yabancı sözcükler arasında en çok Arapça, Farsça ve Fransızca kökenli sözcüklerin olduğu yönündedir. Benzer olarak Aslan (2006) çalışmada Türkçe ders kitaplarında yer verilen metin altı sorularda en sık geçen yabancı sözcüklerin Fransızca ve Arapça olduğunu ifade etmiştir. Bunun dışında Erol ve Kiroğlu (2012) hayat bilgisi ders kitaplarını dil ve anlatım yönünden inceledikleri çalışmalarında Türkçe sözcüklerin dışında kullanılan yabancı sözcüklerin daha çok Arapça, Fransızca ve Farsça kökenli sözcükler olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Gürbüz'ün (2012) ilköğretim yedinci sınıf Türkçe ders kitabında geçen yabancı kökenli sözcükler üzerine yaptığı çalışmada toplam 1097 yabancı kökenli kelimedenden 1019'unun Arapça, Fransızca ve Farsça olduğunu belirlemiştir. Karababa ve Yıldız'ın (2018) yaptıkları çalışmalarında da kitaplardaki Arapça ve Fransızca kökenli sözcüklerin daha çok olduğu tespit edilmiştir.

Yukarıda yapılan açıklamalardan hareketle bu araştırmanın sonucunda; Türkçe öğretiminde önemli bir yer işgal eden ders kitaplarının öğrencilere Türkçeyi doğru ve etkili kullanma konusunda yol gösterici olmaları gerektiği ve fakat bu anlamda ders kitaplarının bu görevi yerine getirme konusunda sorunlar olduğu görülmektedir. Türkçe öğretim programında öğrencilerin Türkçeyi bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması genel amaçlar arasında yer almaktadır (MEB, 2017). Bunun gerçekleştirilebilmesi için hazırlanan ders kitaplarında, öğrencilerin Türkçe sevgisiyle istek duyarak okuyabilecekleri metinlerin seçilmesi gerekmektedir. Nitekim Demirel ve Kiroğlu (2020) ana dili bilincinin kazandırılmasında doğru ve güncel Türkçe ile yazılmış ders kitaplarının önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedirler. Bu bakımdan öğrencileri öz Türkçe düşünmeye sevk edecek ders kitaplarının hazırlanması, öğrencilerin konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak kendilerini etkili bir şekilde ifade edebilmelerinin yanında uluslararası ölçekli sınavlarda en çok sorun yaşadığımız alan olan okuduğunu anlama başarısına da etki edecektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İlkokul dördüncü sınıf düzeyindeki Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinlerde geçen sözcüklerin kökenleri bakımından incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada çözümleme birimi olarak seçilen sözcüklere içerik analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonunda incelenen 948 sözcükten 680'nin Türkçe olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte incelenen bilgilendirici metinlerde geçen Arapça, Farsça ve Fransızca kökenli sözcüklerin daha çok olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yayınevi ve temalara göre metinlerde kullanılan yabancı kökenli sözcük sayısının farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçlarından yola çıkarak ve tartışılan literatür bilgileri doğrultusunda hazırlanan öneriler aşağıda sunulmuştur:

1. Bu çalışmada tespit edilen yabancı kökenli sözcüklerin önemli bir kısmının dilimize çok önceden yerleşmiş olduğu ve bu sözcüklerin Türkçe karşılıkları olsa da kullanılmadığı görülmüştür. Öğrencide ana dil sevgisi ve bilincini yerleştirmek adına özellikle ilköğretim Türkçe ders kitabı hazırlayanların metinlerdeki sözcük seçimi ve kullanımı konusuna özen göstermeleri ve gerektiğinde uzmanlardan yardım almaları önerilmektedir.

2. Araştırma kapsamında incelenen bilgilendirici metinlerde geçen batı kökenli sözcüklerin daha çok Fransızca kökenli olduğu bulunmuştur. Dilimize sonradan girmiş batı kökenli sözcüklerin İngilizce kökenli olduğu kanısı mevcut olsa da yapılan diğer araştırmaların sonuçları da bu yanılığın desteklenmektedir. Buna göre küçük yaşlardan itibaren Türkçe ders kitapları aracılığı ile söz varlığını geliştirme çalışmalarında köken bilgisine yer verilebilir. Bu şekilde çocuk yaşlardan itibaren ana dile karşı bir duyarlılık geliştirilebilir.

3. Bu araştırma bilgilendirici metinler özelinde gerçekleştirilmiştir. Bu bakımdan gelecek çalışmalarda öyküleyici metin türleri üzerinde köken bakımından sözcükler incelenebilir.

4. Ana dil eğitiminde belirleyici bir yeri olan sınıf öğretmenliği lisans programında Türkçe dil bilgisine yönelik derslerin artırılması önerilmektedir.

Katkı Oranı Beyanı: Birinci yazar, araştırmanın fikrini oluşturma aşamasında, verilerin analiz edilmesinde ve bulguların yorumlanmasında görev almıştır. İkinci yazar, literatür tarama aşamasında, veri toplama sürecinde, verilerin analizi ve makalenin rapor haline getirilmesinde görev almıştır.

KAYNAKLAR

- Akçay, A. (2013). Türkçe öğretmeni adaylarının yabancı kökenli bilişim terimlerinin Türkçe karşılıklarını bilme yeterliklerinin çeşitli değişkenlerden açısından incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 1-19.
- Aslan, C. (2006). Türkçe ders kitaplarında "Türkçe olmayan sözcükler" in kullanımı üzerine bir inceleme. *Dil Dergisi*, 133, 7-19.
- Celep, C. (2002). *Sınıf yönetimi ve disiplini yöntemleri* (2. bs.). Anı.
- Demirel, Ö., & Kıroğlu, K. (2020). *Ders kitabı incelemesi* (4. bs.). Pegem Akademi
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2011). *The Sage handbook of qualitative research* (4th ed.). Sage.
- Diakidoy, I. N., Stylianou, P., Karefillidou, C., & Papageorgiou, P. (2005). The relationship between listening and reading comprehension of different types of text at increasing grade levels. *Reading Psychology*, 26(1), 55-80.

- Karasakaloğlu, N., & Bulut, B. (2021). İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinlerde geçen sözcüklerin kökenleri bakımından incelenmesi. 292-303.
- Eroğlu, E. (2010). Eğitim ortamlarında etkili iletişim ve boyutları. U. Demiray (Ed.), *Etkili iletişim içinde* (ss. 223-242). Pegem Akademi
- Erol, B. & Kiroğlu, K. (2012). Hayat bilgisi ders kitaplarının dil ve anlatım yönünden değerlendirilmesi. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 32, 155-176.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş* (A. Ersoy & P. Yalçınoğlu, Çev.). Anı.
- Günay, D. (2007). *Metin bilgisi*. Multilingual
- Güneş, F. (2014). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Pegem.
- Gürbüz, A. (2012). İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabında geçen yabancı kökenli kelimeler üzerine bir inceleme. *International Journal of Social Science*, 5(7), 375-390.
- Karababa, Z. C., & Yıldız, K. (2018). 5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan yabancı kökenli sözcüklerin incelenmesi. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 160-174.
- Karadağ, Ö. (2005). *İlköğretim I. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma* (Tez No. 160509) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi-Ankara]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kavcar, C. (2002). Türkçenin güncel sorunları. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 27, 13-17.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *An expanded sourcebook-qualitative data analysis* (2. ed.). Sage
- Millî Eğitim Bakanlığı (2017). *Türkçe dersi öğretim programı*. Millî Eğitim Basımevi.
- Mert, E. L. (2013). Türkçe ders ve çalışma kitaplarının sözcüksel görünümüne ilişkin örnek bir uygulama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17, 152-168.
- Oğuzkan, F. (1993). *Eğitim terimleri sözlüğü* (3 bs.). Emel.
- Pehlivan, A. (2003). Türkçe kitaplarında sözcük dağarcığının geliştirme sorunu ve çözüm yolları. *Dil Dergisi*, 122, 84-94.
- Püsküllüoğlu, A. (2012). *Öz Türkçe sözlük*. Arkadaş.
- Sever, S. (2011). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme* (5. bs.). Anı.
- Şahin, C. (2020). Türk dil kurumu (TDK) tarafından türetilen ve önerilen yabancı kelimelere Türkçe karşılıkların lise öğrencileri tarafından bilinme düzeyi. *International Journal of Language Academy*, 8(3), 108-122.
- Uzuner Yurt, S., & Aktaş, E. (2016). Öğretmen adaylarının yabancı sözcüklerin Türkçe karşılıklarını bilme düzeyleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(37), 166-186.
- Yaman, H., & Akkaya, D. (2014). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında anlamı bilinmeyen kelimeler için kullanılan bağlam türleri. *İlköğretim Online*, 13(1), 74-93.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. bs.). Seçkin.
- Yıldırım, K., Yıldız, M., Ateş, S., & Rasinski, T. V. (2010). İlköğretim beşinci sınıf Türk öğrencilerin metin türlerine göre okuduğunu ve dinlediğini anlama düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(3), 1855-1891.

Ek 1. İncelenen Ders Kitapları

- Ataççi, A. (2019). *İlkokul Türkçe 4. sınıf ders kitabı*. KOZA Yayın Dağıtım.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019). *İlkokul Türkçe ders kitabı 4* (2. bs.). Devlet Kitapları.

Extended Abstract

Purpose

Human beings interact with their environment in order to get to know the world and adapt to it from the first day they were born. An effective communication is needed for an individual to have a healthy relationship with the people around him, nature, animals and even himself. Language skills should be used effectively for effective communication. Our schools are the place where the mother tongue, which the individual has acquired through observation and experience from his family, begins to be taught in a planned. One of the most important materials used in Turkish lessons is textbooks and the texts in these books. It is expected that the texts in Turkish textbooks will teach the students the rules of the language, improve their vocabulary and love towards their native language. It is important to choose familiar and Turkish-origin words in order to increase the comprehension of the informative texts in Turkish textbooks prepared at primary school level. The spread of foreign words in Turkish is defined as language contamination. Turkish, which has been under the influence of Arabic and Persian for a long time, has been under the influence of western languages, especially English, in the last century. It is a fact that the group that will be affected the most by these problems will be children. Adding foreign words to the vocabulary of children of primary and secondary school age, which is an important period in mother tongue teaching, will be a problem at their next life. It is very unlikely that the child will prefer Turkish words instead of the foreign words he learned and used in both education and daily life. Based on this, in order to increase the number of Turkish words in children's active vocabulary, families, Turkish teachers and experts who prepare the textbooks have a great responsibility. The textbooks, which are the primary source used in Turkish lessons, are also importance in order to creating language awareness and language love. It is known that the loanwords in the texts in the textbooks will affect the vocabulary of the child. Based on this, the purpose of this research is to investigate the words in informative texts in Turkish textbooks at the fourth grade of primary school in terms of their origins.

Method

The case study design, one of the qualitative research methods, was used in this study. In the study, document analysis method was used as data collection technique. The informative texts included in the compulsory themes in the fourth-grade Turkish textbooks accepted by the Ministry of National Education Board of Education were used as written materials. In this sense, the words in the informative texts included in three compulsory themes in two Turkish textbooks at the fourth-grade level were examined in terms of their origins. In this research, "word" was chosen as the analysis unit. The words in the informative texts in the chosen primary school fourth grade Turkish textbook were analyzed. Categorization was made in terms of origin and presented with direct quotations.

Results

More than half of the words in the texts are in Turkish. This finding shows that, while preparing informative texts, words of Turkish origin were chosen according to the students' levels. On the other hand, although there are words that have settled in our language long ago, it is seen that the use of words of Arabic and Persian origin is quite

high. It can be thought that this situation may cause problems for primary school students' comprehension of informative texts. Apart from this, the choice of special terms according to the content of the informative texts has led to the selection of words from many different languages. Although this situation contributes to the development of primary school fourth grade students' vocabulary, it may obstacle to the mother tongue awareness. Among the informative texts, it is seen that the text containing the least Turkish words and the most loanwords is the “Çok Kitap Okurdu.” Among the informative texts, it is understood that the text containing the most Turkish words and the least loanwords among is the “Size Saygı Duyulmasını İstiyorsanız Dürüst Olun.” When examined in terms of themes, it was found that the texts with more loanwords were found in the National Struggle and Atatürk theme, and the texts with more Turkish words were found in the Moralities theme. When analyzed by publishers, it is seen that texts with more Turkish words (73.87%) are included in the Turkish textbook published by Koza publications. In the informative texts in the Turkish textbook published by the Ministry of National Education, it has been determined that there are more words of foreign origin (30.80%).

Discussion, Conclusion

In this research, content analysis was performed on the words selected as the decoding unit. As a result of the analysis, it was concluded that 680 of 948 words were Turkish and 28.27% of the words were of foreign origin. It has been observed that a significant part of the words of foreign origin have been settled in our language long ago and although these words have Turkish equivalents, they are not used. However, it has been determined that the words of foreign origin in the informative texts are mostly Arabic, Persian and French. In addition, it was concluded that the number of foreign words used in the texts varies according to the publisher and the themes.

Etik Kurul Belgesi: Bu araştırma herhangi bir canlı üzerinde gerçekleştirilmediği için etik kurul onayı alınmasını gerektirmemektedir.